

Evaluatie "Streamlining Greenport Venlo" (IN-RO-023)

Periode: 1 juli 2005 – 1 augustus 2009.

Projectdeelnemers: Provincie Limburg, Regionale ondernemers, TransForum, Universiteiten van Amsterdam en Wageningen. Daarnaast zijn vele partijen in de regio en daarbuiten betrokken.

De uitdaging

Innovatieve Regionale Ontwikkeling als netwerk proces betekent een interactief leerproces waarin al netwerkend de strategie tot stand komt¹ Kernvraag is hoe een dergelijk proces bijdraagt aan regionale ontwikkeling.

Streamlining Greenport Venlo was oorspronkelijk opgezet om de (bestuurlijke, sociale en milieu) 'ruimte' te creëren voor het project Nieuw Gemengd Bedrijf in samenhang met Greenport Venlo. Combinatie van dierlijke en plantaardige productie bleek nog een brug te ver. Daarom richtte SGPV zich op het ondersteunen en uitwerken van de 'regio dialoog' Greenport Venlo.

Bijdrage aan Metropolitan Agriculture

- ***Noord Limburg als voorbeeld van Metropolitan Landbouw***

Greenport Venlo is een goed voorbeeld van voedselproductie in een metropolitaan gebied. In de Greenport Venlo wordt vers voedsel midden in een verstedelijkt gebied geproduceerd en gedistribueerd. Door de korte afstand tot de markt fungeert de Greenport als een 'Hub' voor "flowers & food". Rond Venlo ligt het op een na grootste kassengebied van Nederland. De regio werkt aan de ontwikkeling van een groot agro-bedrijventerrein, Klavertje 4 en rondom de veiling op Freshpark Venlo ontwikkelt zich een cluster van dienstverlenende- en ondersteunende bedrijven. De veiling wordt geïntegreerd met de Duitse veiling Landgard, net over de grens. Fontys Hogeschool Venlo is een "Greenport opleiding" (Food & Flower management) gestart, waar studenten leren hoe meerwaarde creëren voor groen, food, fresh en logistics. Binnen een straal van 100 km ligt een markt van 30 miljoen consumenten en het gebied wordt optimaal ontsloten door snelwegen, spoor en water. De regio heeft het Cradle-to-Cradle concept als uitgangspunt voor een duurzame ontwikkeling gekozen. De Greenport ontwikkeling wordt wervend en laagdrempelig gepresenteerd in het 'Greenport huis', via de lokale TV, website en nieuwsbrieven. In 2012 presenteert het gebied zich met de Floriade. Ondernemers, overheden en kennisinstellingen werken samen in het "Servicepunt Greenport Venlo" en straks in de Innovatoren die op het Floriade terrein zal verrijzen.

- ***Metropolitane landbouw inzetten voor vitalisering van een stedelijk gebied***

De overheden zien in de Greenport ontwikkeling een kans om het totale verstedelijkte gebied van Noord Limburg een impuls te geven. Het gebied had de afgelopen decennia een negatief imago opgebouwd (drugoverlast, hoofdfunctie als goedkoop winkelgebied voor oosterburen en demografische leegloop). De Greenport ontwikkeling moet bijdragen aan een nieuwe dynamiek en imago: nieuwe (jonge) bewoners naar de regio halen en vasthouden (o.a. door de Greenport opleiding en nieuwe werkgelegenheid), een nieuw (inter)nationaal imago met behulp van de Floriade 2012.

- ***Metropolitane Landbouw vereist integratie met leefbaarheid, wonen en leisure***

¹ Zie ook: A. Roobeek, 2008: <http://www.meetingmoreminds.com/uploads/File/artikelen/lab.pdf>

De Greenport ligt in een dicht verstedelijkend gebied. De investeringen in bedrijventerreinen, infrastructuur, kassen en stallen leggen dus een extra claim en druk op het gebied. Om de beoogde kwaliteit van het gebied te realiseren, het gebied leefbaar te houden voor haar bewoners en bezoekers en de maatschappelijke acceptatie van de greenport ontwikkeling te borgen, is het belangrijk om in elk project de thema's leefbaarheid, wonen en leisure te betrekken. Als dit niet gebeurt zal dit leiden tot mogelijke achteruitgang van de leefomgeving en maatschappelijk verzet.

- ***Metropolitane landbouw is verbinden van plantaardige en dierlijke productie en landschapswinst elders***

Smeets² stelt dat de koppeling van dierlijke- en plantaardige productiesystemen een voorwaarde is voor het realiseren van een duurzame meerwaarde en (gesloten) voedingsstoffen- en energie- kringlopen. Een Greenport ontwikkeling kan bovendien een landschappelijke meerwaarde van (boven)regionale betekenis hebben als het wordt gebruikt om kassen en veehouderrijen uit waardevolle cultuurgebieden te verplaatsen naar- en te concentreren in de Greenport. Beide kansen zijn tot nu toe in de Greenport Venlo (nog) niet gerealiseerd: het tuinbouw deel van de Greenport wil zich niet verbinden met de dierlijke productie, uit vrees voor imago schade en de overheden zetten hun instrumentarium niet in om de greenport ontwikkeling te combineren met bedrijfs- verplaatsing en -sanering elders in Limburg of Noord Brabant.

- ***Metropolitane landbouw is geen blauwdruk, maar het faciliteren van een gebiedsproces***

Metropolitane landbouw gaat over verbindingen tussen sectoren en stad en groene ruimte. Deze verbindingen worden gemaakt door mensen die een belang hebben bij de verbinding. Het hoofddoel van Streamlining Greenport Venlo was daarom: nieuwe verbindingen leggen en die betekenisvol (van waarde voor de deelnemers aan het netwerk maken, oftewel "waarde'vol) maken. Hoe dit in het project is gebeurd is te lezen in de volgende paragraaf.

Bijdrage aan Connecting Values Development

- ***De keuze voor een gebiedsproces in plaats van het maken van een plan***

Nadat de Regering in de Nota Ruimte in 2005 Noord Limburg aanwees als "Greenport", startte het project Streamlining Greenport Venlo in 2005. Bij andere Greenports in Nederland namen overheden de ontwikkeling ter hand en startten provincies en gemeentes overleggen om te komen tot een structuurvisie. Limburg koos voor een gebiedsproces. De provincie was daarbij geïnspireerd door het WRR advies Ruimtelijke Ontwikkelingsplanologie uit 1998³. Streamlining Greenport Venlo moest dit proces realiseren.

De projecten die in het gebied gestart werden, focusten vooral op het verder brengen van technologie "harde" ontwikkelingen (bedrijventerreinen, kassen, infrastructuur enz.). De initiatiefnemers van het Greenport proces realiseerden zich dat voor een succesvolle Greenport Venlo, er meer nadruk op de "software" en "orgware" moest komen.

- ***Organiseren van een lerend netwerk***

Het projectteam stond voor de opgave een 'lerend netwerk' te organiseren, met als doel om "aan te zetten tot inhoudelijke en procesmatige doorbraken die de regionale ontwikkeling van de Greenport verder brengen". De belangrijkste randvoorwaarden hierbij waren⁴:

- een veilige omgeving
- verbindingen tussen organisaties worden gerealiseerd door verbindingen tussen personen
- geen hiërarchische sturing in het netwerk "het netwerk stuurt zichzelf"

² P. Smeets (2009), Expeditie Agroparken. Ontwerpend onderzoek naar Metropolitane Landbouw en duurzame ontwikkeling, Proefschrift Wageningen-UR.

³ Een integrale gebiedsgerichte aanpak, waarin alle betrokkenen participeren en waarbij het vooral gaat om de kwaliteit van het geheel en minder om de verschillende doelstellingen afzonderlijk (VROM, 2004).

⁴ Ontleend aan Regeer, Barbara J., 2010, Making the invisible visible, Proefschrift VU-Amsterdam

- creatieve kennisontwikkeling
- duurzame ontwikkeling is een continu proces

- ***Verankering van het netwerk***

Daadwerkelijke investeringen in een gebied gebeuren door projecten te realiseren en een verankering van het netwerkproces in een organisatievorm is uiteindelijk noodzakelijk. In de levenscyclus van een netwerkproces kunnen we dan ook drie fasen onderscheiden:

1. het netwerk wordt gevormd door individuen te verbinden: weinig sturing, vertrouwen opbouwen
2. het proces krijgt leiderschap en richting, deelnemers gaan zich verbinden om projecten te realiseren,
3. organisaties raken geïnteresseerd, er ontstaat een roep om verankering, het netwerk wordt geïnstitutionaliseerd, het proces 'stolt' in een structuur, die duurzaam in de tijd is

Aan het eind van deze periode zullen voor nieuwe regionale innovaties en transitieën weer nieuwe netwerkprocessen nodig zijn.

Termeer noemde in een presentatie bij een GPV bijeenkomst⁵ periodes van 1-5 jaar voor innovatie processen en 10-20 jaar voor een transitieproces. Door deze lange tijdsspanne benoemde ze een groot risico bij dit soort processen namelijk: ONGEDULD. Ongeduld bij stakeholders, opdrachtgevers en beoordelaars kunnen maken dat:

- Mensen stagnaties zien waar anderen nog dynamiek zien
- Gaan ingrijpen
- Daardoor stille innovatoren en stille innovatieprocessen doven

Zij adviseert daarom terughoudendheid te betrachten met ingrijpen in trage innovatie processen en nieuw beleid en "Small wins" te waarderen.

- ***Continue reflectie***

Een onderzoeker van de VU participeerde actief in het projectteam en ontwikkelde een dynamische leeragenda en een 'learning history'. De leeragenda en leergeschiedenis stonden elk projectteam op de agenda. Met behulp van deze instrumenten en een omgevingsanalyse bepaalde het projectteam de volgende stappen en interventies in het proces.

Conclusie:

Om impact te hebben in een gebied moeten (netwerk)processen en projecten verbonden worden. Zonder elkaar zijn beide tot mislukken gedoemd. Lang lopende netwerkprocessen zijn de voedingsbodem voor regionale ontwikkeling. Afgebakende projecten veroorzaken de daadwerkelijke veranderingen in een gebied. De sturingsopgave is om deze verschillende methoden op een vruchtbare manier te verbinden.

⁵ Presentatie prof. Termeer, GPV bijeenkomst Sevenum, Januari 2008